

Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Çocuklar İçin Adalet

www.ucmk.org.tr

Uluslararası
Ceza Mahkemesi
Koalisyonu
www.ucmk.gov.tr

Deutsche Botschaft
Ankara
Almanya Büyükelçiliği
Ankara

Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Çocuklar İçin Adalet

Roma Statüsüyle kurulan Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM)*, ciddi savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve soykırım suçlarıyla ilgili soruşturma ve yargılama yetkisine sahiptir. Roma Statüsünün Giriş bölümünde, yirminci yüzyılda milyonlarca çocuğun “insanlık katliamlarından derinden etkilenmiş, hayal edilemeyen katliamların kurbanı olduğu” kabul edilmektedir. Vahşi saldırıların doğrudan kurbanı olan; ebeveynlerini hedef alan saldırılar sonucu mağdur olan ya da çatışmalarda asker olarak savaşmaya zorlanan çocuklarla ilgili olarak UCM, mevcut çocuk koruma standartlarının uygulanmasına yönelik yeni ve etkili bir mekanizmadır. Bu nedenle, UCM’ye taraf olan devletler, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS) ile bu sözleşmenin Protokollerinde yer alan pek çok yükümlülüğü toplu bir biçimde yerine getirmek üzere adım atmıştır. Ayrıca, UCM’ye taraf olmak, devletlerin ülke mevzuatını uluslararası hukukun çocuk haklarıyla ilgili hükümlerine uygun hale getirmek üzere yeni yasalar çıkartmalarını teşvik etmektedir.

Roma Statüsünün çocuk haklarıyla ilgili hükümleri çocuklara yönelik suçların cezalandırılmasını; çocukların ceza sorumluluğu konusunda ayrı usullerin belirlenmesi zorunluluğunu; UCM’de davalarda çocuk mağdur ve tanıkların korunmasına yönelik özel tedbirleri ve UCM personelinin çocuklarla ilgili konularda uzman olması zorunluluğunu tanımlamaktadır.

*Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM), dünyada soykırım, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarıyla ilgili yargılama yetkisine sahip ilk daimi mahkemidir. UCM’nin kurulması için ilk çalışmalar 1998 yılında Birleşmiş Milletlerin önderliğinde Roma’da toplanan bir konferansta başladı. 17 Temmuz 1998’de Uluslararası Ceza Mahkemesini kuran Roma Statüsü 7 ret oyuna karşılık, 120 kabul oyuyla ve oyçokluğu ile (21 çekimser) kabul edildi. Roma Statüsü suçları, mahkemenin nasıl çalışacağını ve devletlerin mahkeme ile işbirliği için ne yapmaları gerektiğini tanımlamaktadır. Statü gereğince, Uluslararası Ceza Mahkemesinin faaliyete geçebilmesi için 60 ülkenin onayı beklenirdi ve 11 Nisan 2002 tarihinde söz konusu 60 onaya ulaşıldı. 25 Mayıs 2010 tarihi itibarıyla Roma Statüsü 139 devlet tarafından imzalanmış ve 111 devlet tarafından onaylanmıştır. Roma Statüsünün imzalamak onaylamak anlamına gelmemektedir.

Çocuklara yönelik suçların hangileri UCM’nin yargı alanı içerisine girmektedir?

Roma Statüsü, UCM’ye savaş suçları, insanlığa karşı işlenen suçlar ve soykırım suçları konusunda yargı yetkisi tanımaktadır. Bu kapsamda, *ırza geçme, cinsel kölelik, zorla fuhuş, zorla hamile bırakma, zorla kısırlaştırma veya benzer ağırlıkta diğer cinsel şiddet biçimleri* hem savaş suçu hem de insanlığa karşı suç olarak kabul etmektedir [Madde 7(1)(g), 8(2)(b)(xxii), (e) (vi)]. Çocuklar bu suçların çoğunun mağdurları olabilmektedir.

Bu suçlarla ilgili Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Ek Protokollerinde yer alan normlar şunlardır:

• “Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, çocuğun (...) bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suiistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dâhil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için (...) bütün önlemleri alırlar.” [ÇHS, Madde 19(1)]

• “Taraf Devletler, çocuğu, her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suiistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf Devletler özellikle:

a) Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını;

b) Çocukların, fuhuş, ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurulması sömürülmesini;

c) Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesini, önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar.” [ÇHS, Madde 34]

• “Her Taraf Devlet [çocuk satışı ve çocuk

fahişeliğiyle ilgili] bu fiilleri, vahametini dikkate alan uygun cezalarla cezalandırılabilir suçlar haline getirecektir.” [ÇHS’ye Ek Seçmeli Protokol: Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi, Madde 3(3)]

Ayrıca, Roma Statüsü, *özellikle çocukları ilgilendiren üç suç* hakkında UCM’ye yetki vermektedir:

1. “[Ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir] gruba mensup çocukları zorla bir başka gruba nakletmek” yoluyla işlenen soykırım suçu [Madde 6(e)]

Roma Statüsü Madde 6’da, ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla işlenen soykırım suçları tanımlanmaktadır. Bu kapsamda, gruba mensup çocukları zorla başka bir gruba nakletmek soykırım suçu olarak tanımlanmıştır.

Bu suçlarla ilgili Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Ek Protokollerinde yer alan normlar şunlardır:

• “Taraf Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dâhil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.” [ÇHS, Madde 8(1)]

• “(...)Taraf Devletler, çocuğun; ana-babasından, onların rızası dışında ayrılmasını güvence altına alırlar.” [ÇHS, Madde 9]

2. İnsan ticareti de dâhil “köleleştirme” yoluyla insanlığa karşı suç [Madde 7.1(c) ve 7.2(c)]

Madde 7’de, herhangi bir sivil nüfusa karşı yaygın veya sistematik bir saldırının parçası olarak işlenen insanlığa karşı suçlar tanımlanmaktadır. Madde 7(2) (c)’de, köleleştirmenin bir kişi üzerindeki sahiplik hakkına dayalı yetkilerin insan

ticareti de dâhil kullanılmasını ifade ettiği belirtilmektedir ve çocukların bu suçta maruz kalma riskini özellikle taşıyan grup olduğuna işaret edilmektedir.

Bu suçlarla ilgili Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Ek Protokollerinde yer alan normlar şunlardır:

• “Taraf Devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhuşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri alırlar.” [ÇHS, Madde 35]

• “Her Taraf Devlet [çocuk satışı ve çocuk fahişeliğiyle ilgili] bu fiilleri, vahametini dikkate alan uygun cezalarla cezalandırılabilir suçlar haline getirecektir.” [ÇHS’ye Ek Seçmeli Protokol: Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi, Madde 3(3)]

3. “15 yaşından küçük çocukların ulusal silahlı kuvvetlere çağırılması, askere alınması veya çatışmalarda aktif olarak kullanılması” yoluyla savaş suçu [Madde 8.2(a)(xxvi) ve (e)(vii)]

Roma Statüsü, uluslararası hukukta ilk kez, çocuk askerlerin askere çağırılması, askere alınmasını ve çatışmalarda aktif olarak kullanılmalarını savaş suçu olarak kabul etmektedir. Madde 8(2)(b)(xxvi)’ye göre, 15 yaşın altındaki çocukları silahlı kuvvetlere ya da bir silahlı gruba çağırarak, askere almak ya da onların uluslararası silahlı çatışmalarda aktif olarak kullanılması savaş suçudur. Madde 8(2)(e)(vii)’de, uluslararası olmayan silahlı çatışmalar için de benzer bir tanımlama yapılmaktadır.

Öte yandan, Roma Statüsünü kabul eden devletlerin çocukların askere alınması ya da çatışmalara katılması konusunda kabul ettiği yaş sınırı, bu konuda uluslararası

insan hakları örgütlerinin talep ettiği 18 yaş sınırından düşüktür. Yine de, böyle bir sınırın kabul edilmesi, bu alanda kaydedilebilecek ilerlemelere önemli ölçüde katkı sağlayacak bir unsurdur.

Bu suçlarla ilgili Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Ek Protokollerinde yer alan normlar şunlardır:

• “Taraf Devletler, on beş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.” [ÇHS, Madde 38(2)]

• “Taraf Devletler, özellikle on beş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar.” [ÇHS, Madde 38(3)]

• “Taraf Devletler silahlı kuvvetlerinin 18 yaşına erişmemiş mensuplarının muhasamata doğrudan doğruya katılmalarının önlenmesi için mümkün olan tüm önlemleri alacaklardır.” [ÇHS’ye Ek Seçmeli Protokol: Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmaması, Madde 1]

• “Taraf Devletler 18 yaşına erişmemiş kişilerin silahlı kuvvetlerine zorunlu olarak alınmamasını sağlayacaklardır.” [ÇHS’ye Ek Seçmeli Protokol: Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmaması, Madde 2]

UCM’nin 18 yaşından küçük çocukları yargılama yetkisi var mı?

Hayır. Roma Statüsü Madde 26’da, “İsnat olunan suçun işlendiği tarihte 18 yaşın altında olan hiçbir şahıs hakkında Mahkemenin yargı yetkisi yoktur” denilmektedir. Öte yandan bu hüküm, devletlerin 18 yaşından küçük olanların işlediği soykırım, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarını yargılamasına engel değildir.

Bu konuyla ilgili Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Ek Protokollerinde yer alan normlar şunlardır:

• “Kamusal ya da özel sosyal yardım

kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.” [ÇHS, Madde 3(1)]

• “Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.” [ÇHS, Madde 37(b)]

• “Taraf Devletler, hakkında ceza yarasını ihlal ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlal ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek(tir).” [ÇHS, Madde 40(3)]

• “Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ile kurumsal bakım seçeneklerine alternatif diğer seçeneklerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.” [ÇHS, Madde 40(4)]

UCM’nin mağdur veya tanık konumundaki çocuklara koruma ve destek sağlama yükümlülüğü var mı?

Roma Statüsü Madde 68(1)’e göre, UCM, mağdur ve tanıkların güvenliğinin, fiziksel ve ruhsal sağlıklarının, saygınlık ve özel hayatlarının korunması için uygun tedbirleri almakla yükümlüdür. Mahkeme, bu yöndeki çalışmalarında yaş, cinsiyet, sağlık gibi unsurları ve özellikle çocuklara yönelik şiddet gibi, suçun niteliğinden kaynaklanan tüm unsurları dikkate almalıdır. Bu kapsamda Roma Statüsü, UCM ile ilişkili çocukların haklarının korunmasına ilişkin özel bazı usulleri tanımlamaktadır.

Mahkemede, çocuklara yönelik şiddet konusunda uzman kişilerin görevlendirilmesi:

- Taraf Devletler, çocuklara karşı şiddeti de içeren bazı özel konularda hukuki deneyime sahip yargıçların görevlendirilmesi ihtiyacını dikkate almalıdır. [Madde 36.8(b)]

- Savcı, çocuklara karşı şiddeti de içeren bazı özel konularda hukuki deneyimi olan danışmanlar atayabilir. [Madde 42.9]

- Savcı ve Yazı İşleri Bürosu Başkanı, kendi memurlarının görevlendirilmesinde çocuklara yönelik şiddet konusunda uzmanlık sahibi olma zorunluluğunu göz önünde bulundurmalıdır. Savcı müfettişlerin atanmasında da aynı zorunluluğu dikkate almalıdır. [Madde 44.1]

- Yazı İşleri Bürosu Başkanı tarafından kurulacak Mağdurlar ve Tanıklar Biriminde, çocuklar ve özellikle travmaya uğramış çocuklar konusunda uzman personel görevlendirilmelidir. [Madde 43.6; Usul ve Delil Kuralları, Kural 19(f)]

Soruşturma ve yargı aşamalarında çocuklara yönelik koruyucu tedbirlerin alınması:

- Savcı, UCM’nin görev alanına giren suçların soruşturulmasında ve kovuşturulmasında, mağdurların yaş, cinsiyet ve sağlık durumunu ve özellikle çocuklara yönelik şiddet gibi, suçun niteliğinden kaynaklanan tüm unsurları dikkate almalıdır. [Madde 54.1(b); Madde 68.1]

- Ön Yargılama, Yargılama ve Temyiz Daireleri, açık duruşma ilkesine bir istisna olarak, mağdurları, tanıkları ya da suçlanan kişileri korumak için yargılamanın herhangi bir aşamasını gizli (basına ve kamuya kapalı) oturumda görebilir ya da delillerin elektronik ya da başka türden özel bir araçla sunulmasına izin verebilir. Mağdurun çocuk olması durumunda, bu tedbirler özellikle

mağdur ya da sanığın görüşleri alınarak ve bütün koşullar değerlendirildikten sonra uygulanır. [Madde 68.2]

- Yazı İşleri Bürosu Başkanı tarafından kurulacak Mağdurlar ve Tanıklar Birimi, mağdurlar ve tanıklar için koruyucu önlemleri almakla yükümlüdür. Bu birim çocukların ihtiyaçlarını özellikle dikkate almalıdır. Birim, çocukların tanık olarak katılımını ya da korunmasını kolaylaştırmak için, uygun olduğunda ve ebeveynlerin ya da vasinin muvafakatiyle, bir çocuğa yargılama işlemlerinin tüm aşamalarında yardımcı olacak bir çocuk destek görevlisi atayabilir. [Madde 43.6; Usul ve Delil Kuralları, Kural 17.3, Kural 86]

Mağdurların ve mağdur ailelerin desteklenmesi:

- Mahkemenin yargı yetkisine giren suçlarla ilgili olarak Mağdur Destek Fonu oluşturulmuştur. Bu Fon, çocuklar da dâhil mağdurların ve ailelerinin haklarını desteklemek ve ihtiyaçlarını karşılamak üzere çalışmalar yürütmektedir.

Bu konularla ilgili Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Ek Protokollerinde yer alan normlar şunlardır:

• “Taraf Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suiistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir.” [ÇHS, Madde 39]

• “Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar

veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir." [ÇHS, Madde 3(1)]

• "(...) çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır." [ÇHS, Madde 12(2)]

Mevcut dava/olaylar

Demokratik Kongo Cumhuriyeti

Mahkeme kararına istinaden UCM tarafından tutuklanan ilk kişi olan **Thomas Lubanga**'ya yönelik suçlamalar arasında, "15 yaşından küçük çocukların askere alınması ve çatışmalarda aktif olarak kullanılması"

öne çıktı. UCM, Lubanga'nın kurucusu ve lideri olduğu Kongo Vatandaşları Birliği adlı milis gücün Ituri bölgesinde yaygın biçimde tecavüz ve diğer cinsel şiddet biçimlerini uyguladığını gösteren çok sayıda belgeye rağmen bu grubun işlediği cinsiyet temelli suçları yeterince incelememekle eleştirilmektedir. Lubanga'ya karşı açılan dava 26 Ocak 2009 tarihinde Lahey'de başladı.

UCM'deki ikinci dava, 24 Kasım 2009 tarihinde Kongolu **Germain Katanga** ve

Matthieu Ngudjolo Chui hakkında açıldı. Katanga ve Ngudjolo, 2003 yılı Ocak ve Mart ayları arasında DKC'nin doğusundaki Ituri bölgesindeki Bogoro köyünde işlendiği iddia edilen savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar nedeniyle yargılanmaktadır.

Ituri Yurtsever Direniş Gücünün lideri olduğu iddia edilen Katanga hakkında,

insanlığa karşı suç ve savaş suçları işlemek suçlamasıyla 18 Ekim 2007 tarihinde tutuklama kararı çıkartıldı. Katanga'ya yöneltilen insanlığa karşı suç ve savaş suçu niteliğindeki suçlamalar cinayet, insanlık dışı muamele, kadınların ve kızların cinsel köle haline getirilmesi ve işkence ve kötü muameleyi; savaş suçları çocukların çatışmalarda kullanılmasını, Bogoro'da sivil halka yönelik saldırıları ve Bogoro'nun yağmalanmasını içermektedir. Daha önce DKC ordusunda albay olarak görev yapmış olan ve Ulusal Birleşik Cephenin eski lideri olduğu iddia edilen Kongo milliyetçisi Mathieu Ngudjolo Chui hakkında benzer suçlamalarla 6 Temmuz 2007 tarihinde verilen tutuklama kararı 7 Şubat 2008 tarihinde açıklandı ve Chui aynı gün DKC hükümeti tarafından tutuklanarak Lahey'e gönderildi. Bogoro ve Chui dosyaları 10 Mart 2008 tarihinde Ön Yargılama Dairesi tarafından birleştirildi. Daire, insanlık dışı muamele, işkence ve insanlık onuruna aykırı muamele suçlamaları dışında diğer tüm suçlamaları kabul ederek dosyayı 26 Eylül 2008 tarihinde Yargılama Dairesine gönderdi. Bogoro ve Chui hakkında cinsel kölelik de dâhil üç insanlığa karşı suç ve yedi savaş suçu iddiasıyla dava açılması, Ituri'de işlendiği iddia edilen ve halen süren ciddi suçların cezasız kalmaması için atılan önemli bir adımdır.

Demokratik Kongo Cumhuriyeti

Ön Yargılama Dairesi, **Bosco Ntaganda** hakkında verilen tutuklama kararını 29 Nisan 2008 tarihinde yayımladı. Kongo'nun Kurtuluşu için Yurtsever Güçlerin eski komutan yardımcısı ve DKC'nin Kuzey Kivu bölgesinde faaliyet gösteren Halkın Savunulması için Ulusal Kongre adlı silahlı grubun komutanı olduğu iddia edilen Ntaganda hakkındaki tutuklama kararı üç savaş suçu nedeniyle

çıkartıldı. Ntaganda'ya yönelik suçlamalar 15 yaşından küçük çocukların askere alınması ve çatışmalarda aktif olarak kullanılmasıyla ilgilidir.

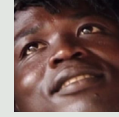
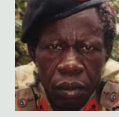
Uganda

1987 yılında Joseph Kony tarafından kurulan ve Uganda'nın kuzeyinde dini temellere dayalı bir devlet kurmak isteyen LRA (Tanrının Direnişi Ordusu) ile hükümet kuvvetleri arasındaki çatışmalar, Afrika'da en uzun süredir devam eden çatışmalardan biridir. LRA geniş çaplı insan hakları ihlalleri, tecavüz, işkence, cinayet ve "çocuk asker" kullanmakla suçlanmaktadır. Bölgede yapılan bir araştırmaya göre halkın %78'i bir cinayete tanık olmuş, %68'i ise (LRA veya hükümet güçleri tarafından) kötü muameleye uğramıştır. Bölgede hükümet ile LRA arasında ateşkes ve barış anlaşması için görüşmeler devam etmektedir.

Aralık 2003'te Uganda Başkanı Yoweri Museveni, LRA ile ilgili durumu UCM'ye

götürme kararı aldı. Savcı 29 Temmuz 2004 tarihinde konu ile ilgili olarak soruşturma açıldığını duyurdu ve dosyayı 2. Ön Yargılama Dairesine taşıdı. Aralık 2005'te BM Genel Sekreteri Uganda'da hükümetin, hükümete bağlı yerel kuvvetlerin ve LRA'nın özellikle çocuklara karşı ciddi suçlar işlediğini belirtti. Ön Yargılama Dairesi LRA'nın liderleri **Joseph Kony, Vincent Otti, Okot Odhiambo, Dominic Ongwen ve Raska Lukwiya** hakkında, tecavüz, kişilerin cinsel köleleştirilmesi ve köleleştirme, ciddi ıstıraplara ve bedensel hasara yol açan insanlık dışı eylemler, sivillere yönelik kötü muamele, sivil

nüfusa karşı kasten saldırı düzenlemek, çocukların zorla askere alınması ve yağma suçlamalarıyla 8 Temmuz 2005 tarihinde çıkarttığı tutuklama kararını 14 Ekim 2005 tarihinde açıkladı. Haklarında tutuklama kararı verilen kişiler henüz yakalanamadı. 2007 yılında ölen Raska Lukwiya hakkındaki dava düştü. Medyada LRA'nın lideri Vincent Otti'nin de öldüğüne dair haberler yayımlandı. Savcı, 8 Kasım 2007'de Otti'nin akıbetinin araştırıldığını açıkladı. Bugüne kadar altı mağdura dava ile ilgili sürece; iki mağdura olayla ilgili sürece katılma hakkı tanındı. UCM, Uganda davasını desteklemek üzere Uganda'nın Kampala şehrinde bir büro açtı.